

Проект "Наукова книга" Національної академії наук України

Видавнича діяльність Національної академії наук України є однією з ланок розв'язання Академією своїх основних завдань – сприяння розвитку науки і техніки в Україні та інтеграції вітчизняного наукового потенціалу у світовий науковий простір, посилення впливу результатів фундаментальних та прикладних досліджень на інноваційний розвиток економіки, освіти і культури в Україні, забезпечення спадкоємності поколінь учених.

Для задоволення потреб Академії у її структурі працюють два наукові видавництва – Державне підприємство "Науково-виробниче підприємство "Видавництво "Наукова думка" НАН України" та Видавничий дім "Академперіодика" НАН України.

Започатковане як самостійна наукова установа ще у 1927 році, видавництво "Наукова думка" на сьогодні здійснює видання наукових, енциклопедичних, словникових, довідкових, навчальних видань найвищого рівня фахової підготовки. Цей рівень забезпечує передовсім штат професійних наукових редакторів, які спеціалізуються у різних галузях науки. Однак "Наукова думка" не має власної поліграфічної дільниці і змушена замовляти тиражування видань у сторонніх поліграфічних підприємств.

Діяльність ВД "Академперіодика", у якій виросла заснована у 1997 році Спеціалізована друкарня наукових журналів НАН України, спрямована у першу чергу на виконання програми підтримки журналів НАН України. Ця програма на сьогодні охоплює вже третину журналів, до складу засновників яких входить НАН України. Другий напрям діяльності "Академперіодики" – випуск науково-популярної та навчальної літератури. Водночас, Видавничий дім є базовою організацією Науково-видавничої ради НАН України і поліграфічною базою Академії, для розвитку якої Президія НАН України докладає значні зусилля.

Як головна наукова організація країни Академія щороку виконує державне замовлення на підготовку і випуск видавничої продукції за двома соціально важливими напрямками – "наукові видання" та "енциклопедичні видання".

Саме за напрямом "наукові видання" виконується загальноакадемічний продовжуваний проект "Наукова книга", започаткований згідно з рішенням Президії НАН України за ініціативою НВР НАН України та видавництва "Наукова думка" у 2001 році з метою упорядкування академічного наукового книговидання, здійснюваного за кошти державного замовлення.

Реалізація цього проекту нині є головним напрямом діяльності Видавництва "Наукова думка" НАН України.

З моменту виходу першої книги проекту, тобто за 10 років свого існування, проект значно розширився і змінився. На теперішній час

сформований такий алгоритм функціонування проекту: виходячи з попередніх фінансових показників Науково-видавнича рада НАН України щороку визначає квоту відділень наук НАН України у проекті.

Протягом останніх років квота є незмінною і становить 40 умовних друкованих аркушів. До 1 жовтня кожного року відділення наук НАН України проводять конкурсний відбір повних текстів готових рукописів наукових монографій, поданих установами НАН України, наповнюючи таким чином свої квоти. Відібрані роботи надходять до Науково-видавничої ради і проходять апробацію у "Науковій думці". Видавництво визначає стан технічної підготовки тексту, надає поради авторам щодо оптимізації ілюстративного матеріалу та переліків посилань, створення різноманітних допоміжних покажчиків, унормування термінології тощо. Підготовлені з порушенням видавничих вимог рукописи повертаються авторам на доопрацювання, а частка квоти використовується на інші, ретельніше підготовлені видання. Протягом року, наступного за роком проведення конкурсу, "Наукова думка" здійснює редагування, виготовлення оригіналу-макету та тиражування видання.

Нагадаю, що обов'язковий тираж видань за проектом "Наукова книга" становить 300 примірників. Він виготовляється за кошти та на умовах державного замовлення і підлягає безоплатному розповсюдженню по бібліотеках, навчальних закладах, наукових установах відповідно до розпорядження Президії НАН України. Тобто у вільному продажі книг, виданих за проектом "Наукова книга" практично немає. Тільки у випадку, коли автори чи видавництво зацікавлені у збільшенні накладу або надходженні книги до мережі книгорозповсюдження, вони замовляють виготовлення додаткового тиражу за власні кошти, оплачуючи тільки вартість поліграфічних послуг.

Необхідність проходження тендерних процедур та брак фінансування дещо уповільнювали випуск книг протягом останніх років. Наприклад, у 2009 році Науково-видавничою радою НАН України з метою запобігання скороченню штату редакційних працівників "Наукової думки" було прийняте рішення щодо відтермінування тиражувальних робіт. Внаслідок цього наприкінці 2009 року за проектом було випущено лише 29 книг, а ще 25 – підготовлено у вигляді оригіналів-макетів.

Ці книги повинні бути видані протягом 2010 року, чотири з них уже побачили світ. З метою виправлення такої ситуації та прискорення виходу книг Науково-видавнича рада НАН України пропонує установам долучатись до фінансування власних видань, частково оплачуючи витрати на виготовлення, а саме – на поліграфічні послуги.

Такий крок уможливорює надходження частки тиражу видань до книготорговельної мережі, дозволяє збільшувати кількість назв високоякісної

наукової видавничої продукції та більшою мірою задовольняти потреби установ НАН України, адже кількість праць, які фахівці Академії подають до конкурсного розгляду, щороку зростає.

На сьогодні за проектом видано 212 наукових монографій, розподіл яких за чотирнадцятьма відділеннями наук НАН України наведено на слайді. У 2010 році заплановано до друку, окрім 25 видань 2009 року, ще 43 праці.

2009 року з проекту "Наукова книга" було виокремлено два дочірніх проекти: "Наукова книга для молодих вчених" та "Наукова книга іноземною мовою".

"Наукова книга для молодих вчених" – нова запроваджена за ініціативою Науково-видавничої ради НАН України форма підтримки наукової академічної молоді, здійснювана шляхом виділення окремої квоти для Комісії по роботі з науковою молоддю НАН України у межах щорічного державного замовлення. Монографічні дослідження молодих учених і докторів наук віком до 40 років (*відповідно до розпорядження Президії НАН України від 26.06.09 № 398 "Про затвердження Порядку включення рукописів видань молодих учених та докторів наук віком до 40 років до проекту "Наукова книга"*) можуть бути надруковані у видавництві "Наукова думка" у межах проекту "Наукова книга" після проходження стороннього рецензування та конкурсного відбору. На конкурс у 2009 році було подано 9 робіт, 7 з яких одержали позитивні рецензії та включені до плану видань "Наукової думки" на 2010 рік.

До 2009 року книги українською, російською та, зрідка, англійською, виходили у межах проекту "Наукова книга" на рівних умовах. Проект "Наукова книга іноземною мовою" передбачає видання академічної літератури англійською та іншими світовими мовами за окремою квотою у межах державного замовлення з метою більш ефективного представлення досягнень вітчизняної науки світовій спільноті. Переклади іноземною мовою готують самі вчені, видавництва здійснюють виготовлення оригіналу-макету та тиражування. Насамперед цей проект зацікавив тих науковців, які виконують роботи по спільних із зарубіжними фахівцями програмах. На сьогодні вийшла перша книга за цим проектом, ще дві роботи подано до видавництва. Книги за цим проектом випускає ВД "Академперіодика" НАН України. Один з авторів представленої на слайді книги, Михайло Міщенко, виступаючи вчора на відкритті Фестивалю науки з лекцією у Великому конференц-залі Академії повідомив, що протягом першого місяця, відколи цю книгу викладено у мережі Інтернет, її було скачано 1500 разів.

Попри те, що частка видань, виготовлених у межах проекту "Наукова книга" на умовах державного замовлення ледве перевищувала 7 % від загальної кількості назв наукових монографій, підготовлених працівниками НАН України у найбільш успішному для проекту 2006 році, ми сподіваємось на те, що проект

позитивно впливає на якість академічної видавничої продукції та докладаємо зусиль до його подальшого розширення.

"Словник-довідник основних видавничих термінів (для практики наукових установ)"

Спочатку – кілька слів про його створення. У грудні 2008 року на конференції "Книжкова культура: досвід минулого і проблеми майбутнього", присвяченій 280-річчю академічного книговидання в Росії, проведеної під егідою Міжнародної асоціації академій наук, Ради з книговидання і Російської академії наук у Москві, був представлений словник "Издательские термины и понятия", підготовлений і виданий Далекосхідним відділенням Російської академії наук. Визнаючи актуальність і слушність підготовки такого видання для науковців Академії група науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України одержала дозвіл на переклад і перевидання роботи в Україні у авторки словника, ученого секретаря ДСВ РАН Галини Пилипівни Нізяєвої, якій ми висловлюємо свою щирю подяку.

Г.П. Нізяєва наполягала на збереженні її концепції словника, наголосивши, що його не орієнтовано на повноту й всебічне подання термінологічної бази видавничої діяльності – до нього увійшли тільки терміни, актуальні для видавничої практики наукових установ. Так само словник не має на меті й детальну характеристику практичного застосування різних понять, позаяк це визначено в міжнародних і національних стандартах з видавничої та суміжної діяльності.

Цікаво, що цей словник містив саме ті терміни, щодо яких найчастіше виникають питання і у наших науковців, які працюють у видавничих підрозділах або готують до друку власні книжкові чи періодичні видання.

Нами було здійснено не просто тотожний переклад, а адаптований та удосконалений: усі російські джерела та приклади у словнику замінено українськими. Удосконалено ж його за кількома параметрами: долучено "Зміст" словника і потрібні для практики наукових установ у видавничій сфері терміни та визначення понять; виправлено некоректно подані терміни, посилення та визначення; наведено англійські відповідники всім термінам; укладено інверсні абеткові покажчики українських і російських термінів (тобто терміни-словосполуки з прикметниковими чи дієприкметниковими означеннями подано зі зворотним порядком слів, на перше місце поставлено опорне слово словосполуки із залежними від нього словами). Останнє не тільки дає змогу виділити змістову важливість терміна-словосполуки і показати системну

структуру понятійної сфери видавничої справи, але й допомагає користувачам зорієнтуватися у цій сфері.

На 70 сторінках словника подано 156 термінологічних статей.

Наприкінці словника вміщений перелік національних стандартів й інших чинних в Україні нормативних документів стосовно видавничої справи, а також електронних ресурсів, де можна з ними ознайомитись.

Таку велику роботу з упорядкування словника ми змогли здійснити завдяки участі у ній високопрофесійного фахівця, старшого наукового співробітника ДП "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" (Держстандарт України) Наталії Панасівни Куземської. Як науковий редактор вона ретельно опрацювала слОвник і наполягла на укладанні інверсних показчиків.

Згодом ми плануємо підготувати друге, доопрацьоване і доповнене видання Словника, тому просимо всіх висловлювати свої зауваження та побажання щодо його наповнення.

оскільки це видання здійснене за власні кошти Видавничого дому "Академперіодика" НАН України, воно є у вільному продажі. Придбати словник можна у магазинах "Академкнига" або у передплатному агентстві "Укрінформнаука".